

Oponentský posudek na bakalářskou práci Kateřiny ŠURÁŇOVÉ *Charakteristika pohádek Charlese Perraulta*

Předložená studie je věnována typologii postav v klasicistních pohádkách Charlese Perraulta. V první části autorka rozčleňuje jednotlivé postavy na základě předem daných kritérií (fyzické a psychické vlastnosti, vztahy mezi hrdiny atd.), druhá zkoumá tzv. „polarizaci“, tedy rozdělení postav na kladné a záporné, a třetí se věnuje morálnímu vyznění Perraultových pohádek.

Ze závěrečné, bohužel nestrukturované bibliografie vyplývá, že Kateřina Šuráňová metodologicky čerpala spíše z českých zdrojů specializovaných na dětskou literaturu (Čeňková, Černoušek) a psychologii (Plháková, Vágnerová). Ze zahraničních badatelů studentka uvádí Vladimira Proppa či Bruna Bettelheima, kteří však v textu nikde nejsou citováni, takže jde spíše o formální údaj, a Marka Soriana, na němž naopak stojí většina textu.

Kateřina Šuráňová si při výběru zdrojů nevede špatně, nicméně i tak si čtenář nemůže neklást určité otázky:

Perraultovy pohádky byly psány pro specifické publikum tvořené dvořany Ludvíka XIV., nikoli primárně pro dětské uši. (Některé příběhy byly dokonce už ve své době zcela explicitně označovány za nevhodné pro jakékoli nezletilé publikum.) Do jaké míry tedy má nebo nemá smysl aplikovat na ně obvyklá pedagogicko-psychologická kritéria? Proč by v pohádkách pro dospělé měla fungovat „polarizace“ postav typická pro dětské uvažování?

Pobavení dvořanů v řadě případů předpokládalo více méně otevřený erotický kontext. Například „Červenou Karkulku“ dobové publikum zcela jasně identifikovalo jako jakousi ironickou výstrahu určenou mladým dívkám, které by se snadno mohly stát obětí zkušených dvorských chlípníků. V tomto kontextu autorčino tvrzení, že „pro tyto příběhy není podstatné pohlaví kocoura a vlka“ (s. 14), vyznívá poněkud zvláště. Postarších mlsných lesbiček otevřeně znásilňujících nevinná stvoření asi u dvora přece jen tolik nebylo...

Obdobný problém vyvstává v závěru „Princezny ve spícím lese“ (s. 37), který je ironický a mírně misogynní. Opravdu autorka textu nepostřehla, že se zde Perrault ženám vysmívá? Stejně humorný a jízlivě pikantní je ostatně i závěr slavného „Modrovouse“ (s. 39) atd.

Jak autorka správně podotýká, závěrečná „morální ponaučení“ mohou (ale také nemusejí) vycházet z předchozí pohádky, nicméně jejich účinek není primárně výchovný. Hlavním cílem bylo bezesporu pobavit, někdy také trochu popíchnout, vyprovokovat posluchače k dalším reakcím a komentářům. I v případě těch pohádek, které mohly být čteny dětem, závěrečná moralita téměř vždy obsahuje nějaký ironický přesah, nějaké spiklenecké „mrknutí“ určené dospělým a nehodící se pro dětské hlavy. Aplikovat na tyto „morality“ výchovná kritéria (navíc dnešní!) a podívat se nad jejich nelogičností nebo nad nedostatkem etických zásad, který vykazují, je tedy poněkud naivním počinem.

Pokud by autorka chtěla zkoumat „význam příběhů a jejich vliv na čtenáře“ (s. 45), musela by se v práci podrobněji věnovat dobovému kontextu. Jinak se její úvahy o majetkových poměrech, vztahu mezi muži a ženami, rodičovských povinnostech k dětem¹ budou nést v neurčitém a značně anachronickém duchu. Dnešní výchova neodpovídá výchově klasicistní, pod slovem manželství si mnohdy představujeme něco zcela jiného než Perrault a ani jím popsané majetkové problémy a rozdíly nevycházejí z nějaké dnešní dichotomie mezi „bohatými“ a „chudými“.

¹ Například „odkládání“ dětí z finančních důvodů bylo v dané době poměrně rozšířenou praxí, a to nejen ve Francii.

Obecně lze říci, že za všemi těmito nedostatky stojí jeden základní, a to obrovská tematická šíře předložené studie. Autorka by ráda zkoumala celkem 11 pohádek (veršem i v próze), ve strukturalistickém duchu dělila jejich postavy na základě funkce zastávané v ději (to se Kateřině Šuráňové daří velmi dobře), ale pak se ještě vyslovovala k morálním poučením a jejich vlivu na diváka, což je ovšem problematika zcela jiná a strukturalistickou metodologií nepostižitelná.

Předložená práce obsahuje celou řadu zajímavých postřehů a autorčino osobní zaujetí, s nímž hodnotí jednotlivé příběhy, je sympatické. Nelze tedy než konstatovat, že studentka si patrně naložila příliš mnoho a pustila se do tématu, jehož axiologické uchopení by si vyžádalo daleko rozsáhlejší studii.

Jen si to představme například na etickém zaměření celé analýzy: Klasicistní spisovatel Charles Perrault přepracoval dávné pohádky, jejichž původ často sahá do Orientu. Tyto příběhy pak vyprávěl v době Ludvíka XIV., jehož dvůr byl sice formálně katolický, v praxi však kopíroval jednotlivé královny výstřelky a pohyboval se na široké škále od pohanského hedonismu (počátky vlády) až po ten nejpřísnější mravní rigorismus (přesvědčení stárnoucího mocnáře). Pohádkové ladění příběhů teoreticky předpokládalo dětského čtenáře, ve skutečnosti však bylo určeno dospělému publiku. Cílovou skupinou byli aristokraté, nicméně v samotných pohádkách často vystupují chudší společenské vrstvy. A výsledné texty jsou hodnoceny českou studentkou počátku jedenadvacátého století...

Pokud tedy autorka hovoří o „obvyklé“ nebo „tradiční“ morálce, nebo pokud sama vynáší morální soudy, z jakých morálních principů vychází? Ze zákoníků orientálních despocií? Z Desatera? Z jeho katolického výkladu po Tridentském koncilu? Z jednotlivých úzů, které Ludvík XIV. postupně vnutil svým dvořanům? Z Perraultova klasicismu? Z dobových diskuzí o tzv. „přirozené morálce“? Z nepsaných kodexů lidových vrstev? Z dnešního sekularizovaného pojetí lidských práv? Z českých pedagogicko-psychologických zásad? I když studentka nic z toho explicitně neuvádí, v práci jsou přítomny všechny tyto rámce bez jakéhokoli rozlišování mezi nimi.

Jistě se shodneme na tom, že jistá základní pravidla typu „nezabiješ“ či „nepokradeš“ jsou (alespoň teoreticky) společná téměř všem výše jmenovaným morálkám. To však vůbec neplatí pro majetková uspořádání a už vůbec ne pro vztahy mezi pohlavími nebo následnými generacemi. Bez rozlišování jednotlivých „morálek“ nemají obecné soudy o skutcích „kladných“, „záporných“ či „ambivalentních“ hrdinů valného smyslu. Naopak jejich důsledné rozlišování by vyžadovalo podrobnou, patrně mnohasetstránkovou studii. Na ploše pouhých padesáti stránek pak jakékoli závěry působí nedotaženě nebo čistě subjektivně.

Co se týče formální stránky práce, není vysloveně katastrofální, takže níže uvedený výčet je spíše upozorněním na nejčastěji se opakující pochybení. Předpokládám, že autorka bude pokračovat v magisterském studiu, a tak vypisují nešvary, s nimiž bych se nerada znovu setkala v diplomové práci:

Pozor na interpunkci:

Chtěla bych poděkovat doc. PhDr. Aleši Pohorskému, vedoucímu mé bakalářské práce, za odborné vedení...

s. 14: „Stejně jako v pohádkách veršem i v pohádkách...“

s. 41: „Stejně jako v předešlém případě rčení poukazuje...“

Odkazy k poznámkám pod čarou:

Číslo odkazu by podle normy mělo figurovat až za interpunkcí. Autorka práce je někdy uvádí před (s. 8), někdy za (s. 12). V každém případě by tento úzus měl být sjednocen v celém textu.

Ženská příjmení by měla být přechylována, názvy (správně) skloňovány:

- s. 8: ...s osmnáctiletou Marií Guichonovou...
s. 15: „v Popelce aneb skleněném střevíčku“
s. 16: „V Princi Chocholoušovi“

Shoda podmětu s přísudkem:

s. 38: „Děti... by neměly..., ale měly by...“ (Pozor! Pokud dáme do závorky „a často i dospělí lidé“, čtenář sice chápe tuto sémantickou informaci, nicméně na pravidla shody text v závorce nemá vliv. Ze stejných důvodů není možné uvést před závorku singulár, do závorky plurál a pak pokračovat slovesem v plurálu, jak autorka několikrát činí.)

Překlepy, vynechávky, spečeniny:

- s. 9: „vlastnost fyzické krásy... jsou připisovány...“
s. 16: „avnetures“
s. 16: „když se nebojí postavit (se) jakémukoli nepříteli“
s. 17: „on vit entrée deux Cavaliers, dui“
Ibid.: „Zejména pak v pohádce...“
s. 18: „résulter la répétition“
s. 19: „nabídku (k?) sňatku“
s. 20: „nabídka k sňatku neatraktivního nápadníka“ (s neatraktivním nápadníkem, nebo od neatraktivního nápadníka)
s. 21: „se jetasur“
s. 22: „Lidožrouta...“
s. 25: „vystaveny na problémech interpretující“
s. 40: „slušeného chování“
Ibid.: „nev dávat úsilí“
s. 43: „krás a ošklivost..“
s. 50: „*Les contes du Perrault*“

Francouzské résumé viditelně nekontroloval rodilý mluvčí ani autorka sama, protože se to v něm hemží hrubými chybami a překlepy.

Stylistické podivnosti, chyby ve vazbách:

- s. 8: „na první pohled působí (jako?) jasně polarizování...“
s. 10: „si svým chováním a pokorou chce zasloužit nabyté bohatství manžela.“
Ibid.: „touha po penězích a finančním přebytku“ (na základě jaké platební bilance?)
s. 11: „potřebu vlastnit movitý majetek“ (nemovitosti je nezajímaly?)
s. 12: „Vyplývá tedy, že...“ (takováto vazba v češtině neexistuje)
s. 13: „spíše kladnější“
Ibid.: Označit koho co zač (nikoli jako), totéž s. 18, považovat koho za koho (s. 35)
Ibid.: „Jupitera je možné označit jako postavu spíše neutrální, z jehož jednání nejsou... (klasické vybočení z vazby)
s. 14: ... u kterých ne pokaždé tento aspekt hraje...
Ibid.: sloveso „rozdělit“ je tranzitivní
s. 17: „jsou rodiče ochotni se smířit“
Ibid.: „nejen..., ale také i“

- s. 22: „v následující kapitole. Je to způsobeno...“
Ibid.: „nechal inspirovat svým domem, ve kterém žil.“
s. 24: „Zajímavým postřehem se zdá chování jednotlivých postav v závěru...“
Ibid.: „děti Princezny“ (Princezniny děti?)
s. 29: „který i bez ušlechtilých činů ke štěstí a bohatství dojde“ (Slovosled?)
s. 33: raději „propojení“ než „propojenost“
s. 36: „v němž převlečená princezna do oslí kůže prchá“ (slovosled?)
Ibid.: „tematika“, nikoli „tématika“
s. 38: „označuje mladé dívky jako naivní, které nepoznají lest“ (buď chybí substantivum, nebo jde o vybočení z vazby)
s. 39: „nedokážeme odhadnout roli v rodině jedince“ (roli čeho?)
s. 45: „moralitu interpretují jednání hrdiny“

Privlastňovací zájmena:

- s. 15: „postavy jsou z hlediska jejich povahy...“ (své?)

Názvy celých děl by měly být důsledně psány kurzívou, názvy jednotlivých článků, kapitol či pohádek v uvozovkách.

Veškeré citace je třeba uvádět v jazyce práce (češtině) a do poznámek pod čarou pak vkládat originální verzi. Normy platné pro akademické práce nepřipouštějí „makarónské“ texty.

Přes všechny výše uvedené výhrady soudím, že studie Kateřiny Šuráňové splňuje požadavky kladené na bakalářskou práci, takže ji doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 20.6.2011

PhDr. Eva Voldřichová Beránková, Ph.D.